

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ ШКІЛ В УСРР У 1921-1929 РР. В НОВІТНІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ

Анотація.

У статті розглядаються проблеми новітньої історіографії професійно-технічної освіти УСРР у 1921-1929 рр. Досліджуються роботи вчених, що займалися проблематикою професійно-технічної освіти УСРР 20-х рр. XX століття. В роботі проаналізовані також останні дисертаційні дослідження з даної проблематики.

Ключові слова: професійно-технічна освіта, сільськогосподарська професійна школа, уніфікація, освітній процес, професіоналізація.

Аннотация.

В статье рассматриваются проблемы новейшей историографии профессионально-технического образования в УСРР в 1921-1929 гг. Исследуются работы ученых, которые занимались проблематикой профессионально-технического образования УСРР 20-х гг. XX столетия. В работе проанализированы также последние диссертационные исследования по данной проблематике.

Ключевые слова: профессионально-техническое образование, сельскохозяйственная профессиональная школа, унификация, образовательный процесс, профессионализация.

Summary.

The problems of modern historiography of the vocational education in USSR in 1921-1929 are investigated. The thesis's of scientists, which engaged problems of the vocational education in USSR during second decade of XX century are researches. In the article also analyzed the last theses for a scientific degree for the our problems.

The key words: vocational education, agricultural vocational school, unification, educational process, professionalization.

Постановка проблеми. В даній статті розглядаються проблеми сучасної історіографії з питань розвитку професійної освіти в УСРР у 1921-1929 роках. Ці питання мають актуальний характер, оскільки в сучасному українському суспільстві існують певні проблеми з освітньою ланкою профтехосвіти. Вивчення новітніх матеріалів досліджень проблем профосвіти України XX століття допоможе вирішити нам сучасні освітні проблеми. **Аналіз актуальних досліджень.** Дана робота являє собою розширений та ґрунтовний аналіз

актуальних досліджень даної проблематики. **Мета статті.** Метою роботи є ґрунтовний аналіз сучасних наукових досліджень з питань розвитку української професійно-технічної освіти 20-х рр. ХХ століття. **Виклад основного матеріалу.** Специфікою даного історіографічного етапу з дослідження проблем розвитку профосвіти УСРР 1921-1929 рр. є повний відхід в історичних дослідженнях від комуністичної ідеології, переосмислення методології сприйняття та відтворення історичних подій багатьма істориками. В суспільстві було зруйновано багато стереотипів сприйняття історії взагалі, та історії професійно-технічної освіти в УСРР у 20-х рр. ХХ століття зокрема. На сучасному етапі вивчення проблематики професійно-технічної освіти УСРР 1920-х рр. суспільствознавці намагаються об'єктивно висвітлювати події того часу, спираючись на широке коло різноманітних джерел та літератури. Умовно літературу цього періоду можна поділити на дві групи: загальні роботи з історії освіти УСРР 20-х рр. ХХ століття та спеціальні роботи з окремих питань професійної та загальної освіти УСРР 1920-х рр.

Український дослідник І.Л. Лікарчук в цей період публікує низку ґрунтовних, аналітичних праць [3; 4], які стосуються питань підготовки кваліфікованих робітників в УСРР у 1921-1929 рр. В роботах також розглядаються деякі питання, що стосуються нашого дослідження. Ці публікації базуються на використанні великого масиву архівних джерел, та матеріалів, що не залучалися до широкого наукового обігу. Автор розглядає широке коло проблем підготовки робітників в УСРР, спираючись на конкретні історичні матеріали, його дослідження є дуже цінним для нас, з огляду на специфіку нашої роботи. В монографії О.В. Сухомлинської “Нариси історії українського шкільництва (1905-1933)” [11], що вийшла з друку у 1996 році, неупереджено та об'єктивно розглядаються, в тому числі і питання розвитку і функціонування професійно-технічних шкіл в УСРР 20-х рр. ХХ століття.

Автор наголошує на тому, що професійні навчальні установи в УСРР, хоча і мали певні проблеми, розвивалися стабільно і успішно. Відходячі від традиційних радянських підходів науковець акцентує увагу на тому, що в цей час активно

розвивалися не тільки школи ФЗУ, але й масові промислові та аграрні школи, і саме останні були головними навчальними закладами, особливо у першій половині 1920-х рр., що випускали кваліфікованих робітників для народного господарства УСРР. Великим позитивним моментом цієї монографії є те, що в ній об'єктивно розглядаються біографії окремих керівників наркомату освіти УСРР, що постраждали від сталінських репресій.

Інший історик освіти В.П. Кравець видав роботу під назвою “Історія української школи та педагогіки” [2]. Період розвитку української освіти 20-х рр. ХХ століття розглядається, як самобутній та унікальний етап розвитку школи України. Автор підкреслює значення “Кодексу законів про народну освіту в УСРР” для суспільного життя республіки, виокремлює основні відмінності розвитку російської і української освіти цього етапу, наголошує на недоцільності реформістських процесів в освіті, що відбувалися в СРСР наприкінці другого десятиріччя ХХ століття. Проте питання професійно-технічних шкіл розглядаються в монографії поверхнево, що знижує для нас цінність цього дослідження.

А.В. Аніщенко [1] розробляє проблематику професійної освіти жінок в Україні. Робота “Професійна освіта і самореалізація жінок в Україні: історія і сучасність” цікава насамперед тим, що автор розглядає історіографію питання професійної освіти в Україні, а також аналізуються різноманітні джерела з даної тематики. Дослідження має педагогічну спрямованість, розглядаються питання освіти жіноцтва в Україні, тому робота має для нас певну наукову цінність.

Інші науковці новітнього періоду історіографії української професійно-технічної освіти УСРР у 1920-х рр. досліджували цілий комплекс різнопланових питань з даної теми, як то: українізація в закладах професійно-технічної освіти, діяльність наркомату освіти УСРР та Укрголовпрофосвіти, трудове виховання учнів професійних шкіл, методична робота освітніх установ, формування науково-педагогічної інтелігенції, регіональні проблеми розвитку професійно-технічних шкіл, роль наркомів освіти УСРР у становленні нової освітньої системи тощо.

Такі історики, як: Л. Січаєва [10], К. Малій [7], В.К. Майборода [6], та деякі інші внесли значний внесок у розвиток проблематики професійно–технічної освіти в УСРР у 1921–1929 рр. Їхні роботи відзначаються об’єктивністю, широким використанням архівних та статистичних джерел, розкриттям проблем, які раніше не підіймалися у науковому світі.

Іншою групою сучасної наукової літератури з проблематики професійно–технічної освіти та професійно–технічних шкіл УСРР 20-х рр. ХХ століття є спеціальні дисертаційні дослідження, що, певним чином, торкаються тих питань, які висвітлюються в нашій роботі.

Велике значення для розкриття особливостей розвитку професійно–технічних шкіл в УСРР у 1921–1929 рр. має робота І.Л. Лікарчука “Розвиток змісту і форм підготовки кваліфікованих робітників в Україні у 1920-1929 рр.” [5] В цій роботі по новому осмислюються проблеми підготовки робітників в Україні, досліджена велика кількість архівних, статистичних матеріалів, що раніше не використовувалися в наукових працях. Вона відзначається ґрунтовністю, об’єктивністю, сформульовані нові підходи до вивчення проблем підготовки робітників в УСРР у 1920-х рр. Робота має чітку педагогічну спрямованість, тому деякі питання досліджуються однобічно, а деякі – зовсім не беруться до уваги.

Питання науково–методичного забезпечення діяльності професійно–технічних навчальних закладів України у 1921-1929 рр. досліджувала науковець Л.В. Михайловська [8]. В своїй дисертації авторка висвітлює напрями науково–методологічної роботи закладів професійної освіти, проблеми керування науково–методичною роботою в закладах професійно–технічної освіти, питання виробничого навчання та “технізації” гуманітарних предметів в освітніх установах технічного профілю того періоду тощо. Ця робота є дуже специфічною, з огляду на її педагогічну спрямованість, тому питання економіки і фінансування професійно–технічних шкіл залишилися поза увагою історика.

Наукове дослідження Ю.І. Чирви [12] дозволяє нам поглянути на загальні закономірності розвитку історіографії української освіти, в тому числі і професійно–технічної в період з 1917 по 1932 рік.

Окремим ґрунтовним дослідженням з історіографії освіти УСРР 20-х рр. ХХ століття є дисертація О.П. Ситнікова [9]. В роботі системно проаналізовані усі наявні матеріали з проблематики, розглянуті особливості історіографії освіти різних періодів розвитку української республіки з 1920 року по 2003 рік. Певним чином, розглядається і історіографія питання професійно-технічної освіти цього періоду.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Не зважаючи на те, що період з 1991 по 2010 рік було видано багато робіт з проблематики освіти України в 1920-х рр. та професійно–технічної освіти в цей період, автори залишали поза увагою процеси розвитку масових сільськогосподарських і промислових шкіл в УСРР у 1921-1929 рр. Головним чином, автори сучасного історіографічного періоду роблять спроби узагальнити, систематизувати накопичений досвід в освітній галузі, розкривають проблеми розвитку вищих навчальних закладів, українізації та пролетаризації освітніх установ УСРР 20-х рр. ХХ століття, а також намагаються досліджувати становлення середньої спеціальної освіти нашої республіки в часи нової економічної політики та індустріалізації. Роботи авторів цього періоду відзначаються намаганням всебічно, достовірно висвітлити різноманітні питання розвитку професійної освіти в Україні у 20-х рр. ХХ століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аніщенко О.В. Професійна освіта і самореалізація жінок в Україні: історія і сучасність / О.В. Аніщенко. – Ніжин.: ТВОВ “Наука – Сервіс”, 2003. – 251 с.
2. Кравець В.П. Історія української школи і педагогіки / В.П. Кравець. – Тернопіль.: Б.в., 1994. – 358 с.
3. Лікарчук І.Л. Проблеми підготовки робочих кадрів в Україні (1920–1929 рр.) / І.Л. Лікарчук. – К.: Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, 1996. – 206 с.
4. Лікарчук І.Л. Професійно-технічна освіта України: історичний шлях і перспективи / І.Л. Лікарчук. – К.: Педагогіка, 1999. – 287 с.

5. Лікарчук І.Л. Розвиток змісту і форм підготовки кваліфікованих робітників в Україні у 1920–1929 рр. / І.Л. Лікарчук: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Київський університет ім. Т. Шевченка. – Київ, 1995. – 24 с.
6. Майборода В.К. Актуальна проблема досліджень з історії професійної освіти / В.К. Майборода // Педагогіка і психологія. – 1994. – № 4. – С. 113–117.
7. Малій К. Українізація освіти 20-ті роки / К. Малій // Рідна школа. – 1996. – № 11–12. – С. 99–30.
8. Михайловская Н.В. Науково-методичне забезпечення діяльності професійно-технічних закладів України (1921–1929)). / Н.В. Михайловская: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – Київ, 1997. – 25 с.
9. Ситніков О.П. Освіта в Українській СРР (1920-ті роки): історіографія.: Автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.06 / Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди / О.П. Ситніков. – Київ, 2003. – 15 с.
10. Січаєва Л. Сторінки історії розвитку професійної освіти в Україні (1920-ті роки) / Л. Січаєва // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1997. – № 2. – С. 103–107.
11. Сухомлинська О.В. Нариси історії українського шкільництва (1905–1935) / О.В. Сухомлинська. – К.: Заповіт, 1996. – 302 с.
12. Чирва Ю.І. Розвиток народної освіти України (1917–1932 рр.): історіографія проблеми. / Ю.І. Чирва: Автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Донецький державний університет. – Донецьк, 1995. – 18 с.
13. Шепель Л.Ф. Проблема підготовки кадрів спеціалістів в УРСР з робітників і селян (20-ті рр.. ХХ ст..) / НАН України, Інститут історії України / Л.Ф. Шепель. – К.: Інститут історії України НАН України, 1995. – 32 с.